

Den norske tannlegeforenings Tidende

134. ÅRGANG – 2024 side 1–1152

Ansvarlig redaktør: Ellen Beate Dyvi

Tidende utgis på papir, i app og på internett i fulltekst med fritekstsøk: www.tannlegetidende.no

LEDER

Et samlet Norden	5
Vi forstår hinanden – ikke sant?	101
Tenk om	193
Øker stresset?	289
Aktivitet er bra – mer er bedre	389
Nå holder det	485
Tilbake til hverdagen	585
Mens vi venter	681
Bli hørt, da vel	793
Viktig og lite verdsatt?	929
Takk, kjære tannlege	1029

PRESIDENTEN HAR ORDET

Tannroten til mye ondt	7
Alltid beredt?	103
Jens anno 2024	195
Munnhelse = folkehelse – og så?	291
17 år	391
Høsten 2024 – et viktig halvår	587
Mellomspill	683
Et mulighetsrom	795
Sørg for å bli hørt	931
Kunsten å lytte	1031

GENERALSEKRETÆREN HAR ORDET

Engasjement og klar tale, takk!	487
---------------------------------------	-----

NORDISK TEMA: ORAL MEDISIN

Nordic theme 2024 – Oral Medicine	9
<i>Bankvall M, Dabelsteen E, Holmstrup P, Johannessen AC, Jontell M, Neppelberg E, Rautava J.</i> Common oral mucosal lesions	126
<i>Bankvall M, Legert KG, Hasséus B, Rautava J, Richter S, Pedersen AML, Gjerde CG, Barkvoll P, Herlofson BB.</i> Past and future perspectives of oral medicine in Nordic countries as a reflection of the global community	10
<i>Christidis N, Rosén A, Ninkov P, Lappalainen O-P, Jäsberg H, Baad-Hansen L.</i> Burning mouth syndrome – ett hett ämne	22
<i>Legert KG, Pedersen AML, Gale G, Tollemar V, Ruokonen H, Kantola S, Wexell CL, Herlofson BB.</i> Oral manifestations of systemic disorders – Part 1	104
<i>Legert KG, Wexell CL, Pedersen AML, Gale G, Tollemar V, Ruokonen H, Kantola S, Herlofson BB.</i> Oral manifestations of systemic disorders – Part 2	116

<i>Pedersen AML, Skarstein K, Çevik-Aras H, Kullaa AM, Laine H, Jensen JL.</i> Oversigtsartikel: Sygdomme og tilstande der påvirker spytkirtlerne og deres funktion	28
<i>Rautava J, Bankvall M, Gjerde CG, Jontell M, Dabelsteen E, Holmstrup P, Søland TM.</i> Oversigtsartikel. Differentialdiagnostik af mundslimhindesygdomme	140

TEMA: ADHESIVER OG ADHESIVE TEKNIKKER

Innledning: Emalje- og dentinadhæsiver til direkte restaureringer	589
<i>Benetti AR, Peutzfeldt A, Ankur Razdan A.</i> Adhæsion til de hårde tandvæv med multimodale adhæsiver	590
<i>Kvalheim SF.</i> Behandling av alvorlig rotkaries med adhesiv teknikk	612
<i>Lægreid T, Mulic A.</i> Adhesjon til erodert tannsubstans – en kasuistikk	684
<i>Lægreid T, Paulseth T, og Arne Lund.</i> Emalje- og dentinadhæsiver: Avgjørende faser i klinisk behandling	604
<i>Lægreid T.</i> Komposittfyllinger i grenseland. En kasuistikk	708
<i>Pallesen U.</i> Adhæsiv behandling af ung patient med amelogenesis imperfecta	702
<i>Pallesen U.</i> Fokusartikel. Non-invasiv behandling af det slidte tandsæt med adhæsiv teknikk	688
<i>Samuelsen JT, Dahl JE, Staxrud F.</i> Biologiske effekter av dentale adhesivsystemer	598
<i>Tuvrønningen HS, Rønneberg A, Brusevold IJ, Wigen TI.</i> Protetisk behandling med adhesiv teknikk – et alternativ i ung alder?	696

TEMA: TANDDANNELSES- OG MINERALISERINGSFORSTYRRELSER

Innledning: tanddannelses- og mineraliseringsforstyrrelser	293
<i>Gjørup H.</i> Dysplasi af emalje eller dentin ved medfødt, arvelig sykdom	402
<i>Hermann X, Daugaard-Jensen J, Lempert JS, Nørregaard M-LM, Hermann NV.</i> Emaljedysplasi eller dentinanomali? Ætiologi, diagnostik og behandlingsovervejelser ved medfødte, isolerede tanddannelsesforstyrrelser i emalje og dentin	392
<i>Kjær I.</i> Tanddannelsesforstyrrelser – fokus på årsager og behandlingmuligheter	294

<i>Theisen OR, Nordgarden H.</i> Medfødt tandmangel og ektodermale dysplasier	306
---	-----

VITENSKAPELIGE ARTIKLER

<i>Aliko A, Berge TLL, Skarstein K, Bergstø A, Lundekvam BF, og Lars Björkman.</i> Orale lichenoide kontaktlesjoner – en oversikt.....	830
<i>Angelsen M, Bjørheim K, Lundebym M, Wiggen TI, Rønneberg A.</i> Barn og deres omsorgspersoners erfaring med tannbehandling under generell anestesi....	196
<i>Berg E.</i> Momenter ved tolkning av vitenskapelige artikler.....	933
<i>Borgmo E, Djupevåg SE, Berge KG, Brattabø IV, Åstrøm AN.</i> Hvorfor unnlater tannhelsepersonell å utøve meldeplikten – en undersøkelse i Den offentlige tannhelsetjenesten i Norge.....	808
<i>Hilmarsen S, Jensen O-C, Nilsen BW.</i> Honorartakster i kjeveortopedi: Forskjeller mellom offentlige, private og Helfos satser.....	1032
<i>Holden MB, Skau I, Grytten J.</i> Forbruket av tannhelsetjenester i voksenbefolkningen 20-70 år – mye kontroller og mindre behandling.....	796
<i>Kvalnes Ø.</i> Etikkk og risiko for tannleger	1072
<i>Mertz CG, Aarset IØ, Bolstad AI.</i> Stor økning i snusbruk blant unge. Er tannlegestudenter og tannpleierstudenter ved Universitetet i Bergen med på trenden?	1040
<i>Moezzi M, Hofmann B.</i> Kan endringer i en tannleges arbeidsvilkår forandre tannlegerollen? En etisk refleksjon	818
<i>Safa R, Sjøgren A, Hadler-Olsen E, Kundzina R.</i> Gjenværende tenner, prevalens av apikal periodontitt og rotfylte tenner i en voksen populasjon i Nord-Norge. En tverrsnittsstudie.....	204
<i>Skeie HG, Fristad I.</i> Endodontisk behandling av kalsifiserte tenner. Del 1: Kalsifiseringer i rotkanalsystemet	940
<i>Skeie HG, Yassin MA, Fristad I.</i> Endodontisk behandling av kalsifiserte tenner. Del 2: CBCT-ledet tilkomstpreparering i kalsifiserte rotkanalsystem og tenner behandlet med fiberstifter	950
<i>Sødal ATT, Diep MT, Skudutyte-Rysstad R, Singh PB, Young A, Jensen JL, Sunde PT, Koldslund OC, Hove LH.</i> Oral helse blant 65-åringer i Oslo.....	1052
<i>Aarvik RS.</i> Barns autonomi i tannhelsetjenesten: Grensene for informert samtykke og tillit til helsepersonell	1062

SAMMENDRAG

<i>Anker EA, Sande T, Arefjord K, Hystad SW, Rosén A.</i> Mange pasienter med kronisk temporomandibulær smerte har psykiske plager.....	416
<i>Fardal Ø, Skau I, Grytten J.</i> Langtidsbehandling av periodontitt bevarer tennene for de fleste pasienter	212
<i>Frigaard JM, Hynne H, Jensen JL.</i> Gradering av munntørhet, forslag til ny metode.....	412
<i>Hauge MS, Stora BS, Willumsen T.</i> En tannlege alene kunne behandle tannbehandlingsangst ved to metoder uten negativ påvirkning på den mentale helsen	618

<i>Helland SB, Pedersen TØ.</i> Administrasjon av Lokalanestesi i munnhulen kan gi forbeining av tyggemuskulatur.....	620
<i>Håkstad K, Fegran L, Köpp UMS, Hovden ES.</i> Tannhelseundersøkelse kan avdekke vold, overgrep og omsorgssvikt mot barn og ungdom	964
<i>Pullisaar H, Cattaneo PM. Gera A, Sankiewicz M, Bilińska M, Vandevska-Radunovic V, Cornelis MA.</i> Retainere etter kjeveortopedisk behandling fremstilt med CAD/CAM viser likeverdige kliniske egenskaper som konvensjonelle retainere men til en lavere kostnad.....	714
<i>Selimović A, Bunæs DF, Lie SA, Lobekk MA, Leknes KN.</i> Ikke-kirurgisk behandling av peri-implantitt forbedrer sykdomsbildet uten at erytrotol luftpolering gir en tydelig tilleggseffekt.....	716
<i>Sueland H, Ørstavik D, Handal T.</i> Revisjonsbehandling av rotfylte tenner med eller uten stift i rotkanalen viser gode resultater	966

KASUISTIKK

<i>Afnan S, Kamboj JS, Riis U, Bjørnland T.</i> Spyttstein i munnulvet – en kasuistikk.....	216
<i>Line IL, Strømmen M.</i> Tannbehandling etter fedmeoperasjon hos pasient med odontofobi – en kasuistikk ...	38
<i>Lægred T, Mulic A.</i> Adhesjon til erodert tannsubstans – en kasuistikk (Del av temaheftet om adhesiver).....	684
<i>Lægred T.</i> Komposittfyllinger i grenseland. En kasuistikk. (Del av temaheftet om adhesiver)	708
<i>Lobekk OK, Øye F, Bøtun VR.</i> Nekrotiserende gingivitt hos en ung kvinne	840
<i>Reisegg K.</i> Rehabilitering av pasient med omfattende tannslitasje.....	418
<i>Stein-Andersen MS, Andreassen CH, Skjerven H, Bergman A.</i> Kjeveortopedisk lukkelukking i overkjevens front. En veiledning og en kasespresentasjon ...	316
<i>Tanem KE, Døving M, Sanjabi A, Liaaen Jensen J.</i> Ameloblastom i overkjeven – veien til rett diagnose. En kasuistikk	968

AKTUELT FAG

<i>Bharaj TK, Appel S, Skarstein K.</i> Saliva, spyttkjertler og Sjøgrens sykdom	977
<i>Enersen M, Høye S. Selikowitz HS, Dahlgren TDH, Gjengedal CG, Steinum CH.</i> Antibiotikarbeidet fortsetter – med tannlegene bak rattet	1080
<i>Jensen AS, Sandvik LF, Løes S.</i> Arteritt angioødem – en «SMT» tannleger bør ha kjennskap til	981
<i>Petersen F.</i> Antibiotikabehandling og sykehusbehandling påvirker utviklingen av babyers normalflora i luftveiene.....	722
<i>Riksen EA.</i> Ny forskrift om rekvirering og utlevering av legemidler	844
<i>Skoglund LA, Vigen EC.</i> Sirkulerende konspirasjonsteori om tilsetning av Grafen i odontologisk lokalanestesi.....	974

FRA BIVIRKNINGSGRUPPEN

Resultater fra rapportering til Bivirkningsgruppen 2023 ...	426
---	-----

DOKTORGRAD

Sæthre HB. Karies hos barn – utvikling og risiko..... 326

FAGLIG MELDING

Rimer E, Myran L. Oppsummering av pilotstudie:
Erferinger med bruk av virtuell virkelighet for
pasienter med odontofobi – en pilotstudie 718

KRONIKK

PwCs evaluering av kompetansesentrene: En kritisk
gjennomgang..... 332
Dødsfall under tannbehandling i narkose 432
Profesjonen som mistet magien 532
Munnhelse er nært knyttet til menneskers livskvalitet.
NTFs innspill til Nasjonal livskvalitetsstrategi 626

AKTUELT

NTFs representantskap 2023: Engasjerte representanter,
og rare ting..... 48
Leddsykdommen osteoartritt: Komplekse mekanismer
og immunologisk påvirkning 54
Ung forskar-pris: Kva gjer ein når bein i munnen forsvinn? 58
Utvider fagfeltet periodonti 62
Sykepleierstudent søkte seg til praksis på tannklinikk:
Et viktig tema vi ikke lærer så mye om 152
Kartlegging av unge eldre..... 156
Anmoder om nedleggelse av bachelor i tannteknikk 226
Obligatorisk etterutdanning for svenske tannleger utredes 230
Egen praksis og forbeholden optimist. Intervju med
Erland F. Jensen..... 336
Nye simulatorer gir bedre pasientsikkerhet 340
Stress på klinikken – et økende problem 343
Vanskelig å oppdage infeksjoner i rotfylte tenner 346
Stress på klinikken – et økende problem 343
Rekrutterer allmenntannleger til studie..... 438
Korte treningsøker lindrer smerten 440
Innsetting av tannimplantater ved rehabilitering av
hode- halskreftpasienter før strålebehandling:
Er det mulig?..... 442
Vant til å lede og jobbe med flinke folk 630
Ny søknadsportal for Sykehjelpsordningen for
tannleger: Styrker personvernet 634
Universelle tiltak virker best..... 636
Yngre tannleger kan mer om tantraumer enn eldre
tannleger 638
Språkverktøy kan gi betydelige tidsbesparelser.....728
Fint å se studentene utvikle seg732
Tannhelseutvalget: Ryddig prosess endte i enighet
om behovet for stor trinnvis reform 860
Tannhelsekjede satser bredt på bærekraft..... 864
Nordisk gjennomslag i Istanbul 866
Det viktigste er at alle får delta, uavhengig av økonomi... 868
FDI-partner i to store prosjekter 870
Regionens dårligste tannhelse og upopulær tannturisme... 872
OSKE? 874
Kunstige biomaterialer kan øke beinmengden i kjeven..... 876
Tøft arbeidsmiljø for tannhelsesekretærer 988

Lignende forhold i Norge..... 991
– Vi skal utdanne gode allmenntannleger 994
En statistiker blant tannleger..... 1086

KOMMENTAR OG DEBATT

Hva gjør Norge så spesielt? Om tannlegetettheten
i Norden og enkelte andre land (Carl Christian Blich).. 236
Tannlegestudiet – utdanning på sparebluss (Siri
Flagestad Kvalheim) 348
Tannlegenes rolle i den norske totalberedskapen
(Bjørn Joh. Fuglem) 350
Svar til Bjørn Joh. Fuglem: Tannlegenes rolle i den
norske totalberedskapen (Heming Olsen-Bergem) 352
Skivebom, Blick! (Siv Lilleholt)..... 446
Svar til Siv Lilleholt: I dag var i morgen i går
(Carl Christian Blich) 450
«Førstereisgutt» (Jostein Vaksvik) 534
Bør tannleger også reguleres av offentlig
finansiering? (Tiril Willumsen og Gunnar Bovim) 861
Svar til Willumsen og Bovim: Bør tannleger også
reguleres av offentlig finansiering? (Heming
Olsen-Bergem) 882
Nytte, ressurs, alvorlighet = universell tannhelsehjelp:
Tar Tannhelseutvalgets forslag hensyn til
prioriteringskriteriene? (Carl Christian Blich) 996
Nødvendig tannbehandling, hva er det? (Carl
Christian Blich) 1110

ARBEIDSLIV

Sykdom og egenmelding..... 73
NTFs bistand i HELFO-kontrollsaker..... 170
Kan tannleger droppe Helfo-systemet? 250
Nye krav til innholdet i arbeidsavtaler m.m. 368
Ikke vent med ferieplanleggingen!..... 462
Taushetsplikt og tillitsvalgte 656
Staten har brutt EØS-avtalen og betaler million-
erstatning til tannlege utdannet i Danmark, 2.0..... 751
Forlikrådet – meklingsinstitusjon og domstol 907
Permisjoner i norsk arbeidsliv..... 1006
Sykefravær og sykepenger 1126

SPØR ADVOKATEN

Avvisning av hivpositiv pasient..... 77
Nye regler for verneombud 173
Kan praksiseier beslutte å innføre hygienetilllegg og
unnta dette fra mitt honorargrunnlag? 252
Truende pasient..... 370
Tilskudd til NPE – ved oppstart 1. august og ved
sykefravær 466
Arbeidsavklaring, arbeidsgiver forventer oppsigelse 661
Overføring av ferie..... 752
Honorar til oppdragstakere som har sluttet på klinikken .. 910
Har pasienten rett til å betale med kontanter? 1010
Næringsdrivende og syke..... 1129

SNAKK OM ETIKK

Varslingsplikt når det er fare for pasientsikkerheten?..... 80

En praktisk tilnærming til det nye etiske regelverket	174
Sanksjoner for brudd på de etiske reglene: Gapestokk på landsmøtet?	248
Går det an å trene på etikk?	374
Hva skal vi egentlig drive med?	470
Sykdom og skader i munnen: Er det mindre viktig?.....	663
Snakk om etikk: En pasient vil klage på oppførselen til en kollega. Hva gjør jeg?	755
Tenke sjæl og mene, måtte stå for det du sa	943
Det er vanskelig å være tannlege – om behandlingsvalg og etikk	1013
Aggressiv markedsføring.....	1131

HVA SIER STUDENTENE?

Velkommen til NTF Student sin spalte.....	375
La oss bli inspirert	471
Hverdagen som tannlegestudent i utlandet	551
Kronene mangler, ikke bare på klinikken!.....	665
Lykke til!	757
Det koster å utdanne gode tannleger!	915
NOU: hva, hvem, hvordan? – en studentvennlig versjon	1014
Viktigheten av det sosiale fellesskapet	1133

FRA NTF

Høstmøte i Council of European Dentists (CED).....	66
Nye policydokumenter vedtatt av NTFs representantskap ..	68
Retningslinjer for NTFs kollegahjelpsordning	78
Her er det nye styret i NTF Student.....	162
Nye regler for obligatorisk etterutdanning fra 1.1.2024	163
Ny spesialrådgiver fag/etterutdanning	164
Villa Sana – rådgiving og kurs	168
Nye etiske regler skal bidra til mer og bedre etisk refleksjon. Intervju med Anne Rønneberg og Ingjerd Strøm Hansen, NTFs etikkråd.....	242
NTFs symposium 7.–8. mars 2024: Et dypdykk i endodontien	356
NTFs tariffkonferanse, 11.-12. mars, 2024: Rekordstor deltagelse	358
En sunn start for barn og unge. Debatt om kosthold, sukker og energidrikker på Munnhelsedagen 2024	364
NTF hører fra seg	540
Slik er den private tannhelsetjenesten	642
Revidert tannhelsetjenestelov vedtatt	645
Fylkestannhelsesjefer høsten 2024	646
Midnattssolsymposiet om akuttbehandling.....	648
Tannhelse til debatt under Arendalsuka.....	736
Forum for etterutdanning 2024: Stort engasjement rundt NTFs kurs og etterutdanning	740
Kollegahjelpere – en viktig ressurs!	742
En tannhelsetjeneste for alle	886
Hei, hvordan går det?.....	890

Suksess med digital tradisjon.....	892
Presidentens tale til landsmøtet	1114
Generalsekretærens tale	1118
Takk for et fantastisk landsmøte	1120

NTFs LANDSMØTE 2024

Kan man unngå marginal periodontitt ved å endre kosthold eller fysisk aktivitet?.....	1088
Samarbeid mellom protetiker og periodontist forbedrer pasientbehandlingen	1090
Oral helse hos akutt syke eldre	1092
Når og hvorfor blir tannfyllinger skiftet ut?.....	1094
Mindfulness funker: Det gjelder å ha det som du har det	1098
Har du riktig arbeidsstilling?.....	1100
Nordental 2024: Innholdsrik og sosial	1102

TIDENDES SOMMERHEFTE

37 år i NTFs tjeneste	489
Bosatt og begeistret i Balestrand.....	496
En villmarksdrøm.....	500
Profesjon: Tannlege og fotballspiller	508
Elmer på en sommerdag. Foto av Niklas Angelus	516
Bruker erfaringer fra Sydpolen på behandlingsrommet....	512
Omfavnet kunsten på heltid	518
Dansen. Utdrag fra roman av Erik Skaret	520
Øst-Afrika: Inntrykk og erfaringer fra et studieopphold...	526
Libellesafari. Foto av Niklas Angelus.....	538
Kva skal du lese? Og hva kan du tilby en som oppsøker stedet du kommer fra?	530
Sommerdag på Salsnes. Foto av Niklas Angelus	550
Sommer i Landskrona. Foto av Niklas Angelus	554
Vandråper i spindelvev. Foto av Niklas Angelus.....	556

NOTABENE

Evaluering av regionale odontologiske kompetansesentre	179
Lansering av EUs største helsefremmende og sykdomsforebyggende prosjekt.....	261
Kan du stole på retningslinjene fra Helsedirektoratet?	379
Nasjonal nettverksgruppe for forskning og innovasjon innen oral helse	475
Ny plan for trygg og effektiv bruk av KI i helse- og omsorgssektoren.....	762
Trygge barn i Tannbehandling (TBIT).....	919

MINNEORD

Tore Kjell Larseng	182
Kjell Bjorvatn	183
Jan Henrik Parow	380
Berit Schie Krogstad	764
Reidun Ørstavik Stenvik	765